

Strengthening Student Role in Governance

SIGMUS

and Management at the Universities of Serbia

Prof. Dragan Šešlija, University of Novi Sad
**WP.4 Improvement of student participation in
the implementation of Bologna Process by
promoting European dimension in higher
education**

4.2 Kreiranje i poboljšavanje na web-u zasnovane internet SCONUS platforme

- *Partnerske institucije uključene:* UNS, UNI, SUNP, ADSAS, US, SUS, NCHE, SAB, UKG, UM, TUC, UNIUD, UMB, MSU, SUB, MoE

4.2 Kreiranje i poboljšavanje na web-u zasnovane internet SCONUS platforme

- Identikovane su mnoge teme koje su stavljene na forum radi diskusije i davanja sugestija za poboljšavanje studentske komunikacije.
- Na osnovu toga je napravljen plan za izradu web sajtova studentskih parlamenata sa dogovorenim zajedničkim elementima.

4.2 Kreiranje i poboljšavanje na web-u zasnovane internet SCONUS platforme

- Realizovan je web sajt studentskog parlamenta UNS u okviru dogovorenih zajedničkih elemenata.
- Primećeno je da je veoma mali odziv studenata na realizovane forume i na osnovu analize se došlo do zaključka da se težište njihove komunikacije prebacuje na društvene mreže tako da bi u buduće trebalo napraviti Facebook grupu ili nešto slično.

4.2 Kreiranje i poboljšavanje na web-u zasnovane internet SCONUS platforme

- Pored toga, u okviru ovog paketa podržano je osnivanje Udruženja studenata doktorskih studija koje omogućava bolju komunikaciju, lakše rešavanje problema i zajednički nastup za ovu, po tipu studija, najmlađu klasu studenata.

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- U okviru ovog paketa je napravljen pregled učešća studenata u realizaciji Bolonjskog procesa kroz dublje razmatranje četiri teme:
 - koncept *Student u centru učenja*,
 - mobilnost studenata,
 - studentske ankete i
 - ishodi učenja.

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Koncept *Student u centru učenja*
 - Da li je, i u kojoj meri, u visokom obrazovanju u Srbiji zaživeo koncept *Student u centru učenja* je prvo pitanje na koje se želi pružiti odgovor u ovom izveštaju.
 - Rezultati nedvosmisleno ukazuju na nedovoljnu upućenost studenata u osnovne elemente koncepta *Student u centru učenja* i na nerazumevanje preuzimanja aktivne uloge u procesu učenja.

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Podatak da više od $\frac{3}{4}$ studenata ne zna šta se podrazumeva pod konceptom *Student u centru učenja*, a samo 10% studenata zna bar delimično mora da zabrine.

Da li vam je poznat koncept " <i>Student u centru učenja</i> "?	broj stud.	procenat
da, upoznat-a sam	242	2.8%
Delimično	648	7.5%
čuo-la sam, ali ne znam šta znači	1153	13.4%
Ne	6591	76.3%

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Praktično je nemoguće postaviti studenta u centar učenja, ako nije prošao kroz proces učenik u centru učenja.
- Analizom, pre svega, rada u srednjem obrazovanju može se zaključiti da je dominantan način nastave ex katedra i da su učenici nedopustivo pasivni.
- Bez reforme osnovnog i srednjeg obrazovanja nemoguće je očekivati da će studenti razumeti i prihvatiti osnove koncepta „student u centru učenja”

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Pitanje koje studenti češto postavljaju je: Da li je prisustvo nastavi obavezno?
- Na osnovu rezultata u vezi sa procenom 8633 studenata, izuzetno veliki procenat (42,3%) studenta se potpuno ili delimično slaže sa tvrdnjom da je studiranje lakše od srednje škole.

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Na pitanje: Da li ste upoznati sa konceptom *Student u centru učenja*? odgovorilo je 864 nastavnika sa svih fakulteta u okviru Univerziteta u Novom Sadu,.
- Samo 20,14% nastavnika je odgovorilo da je upoznato sa konceptom.
- Najveći procenat nastavnika, 42,28%, odgovorilo je da pretpostavlja šta to znači.
- Preko jedne četvrtine nastavnika se izjasnilo da im koncept uopšte nije poznat.

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Na osnovu ankete u 104 visokoškolske institucije (77 fakulteta, 2 integrisana univerziteta i 25 visokih škola) gde je upitnike popunjavalo rukovodstvo institucije i to, u najvećoj meri, od strane prodekana ili prorektora za nastavu uočava se veliki nesklad:
- Institucije smatraju da su njihovi nastavnici daleko više upoznati sa konceptom, nego što sami nastavnici smatraju.

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Potrebno je dodatnu pažnju posvetiti informisanju studenata u koje bi se aktivno uključili, pre svega, studentski parlamenti fakulteta, odnosno Univerziteta.
- Jedan od načina bi moglo da bude i uvođenje nedelje orijentacije (“orientation week”), kao primer dobre prakse na svetskim univerzitetima, tokom koje bi se novi studenti kroz adekvatne sadržaje i informativne materijale upoznali sa ovim konceptom.

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Mobilnost studenata
 - Verovatno najčešće pominjanja reč u vezi sa Bolonjskim procesom je mobilnost studenata.
 - Evropska strategija obrazovanja 2020 predviđa da 20% studenata provede bar jedan semestar na nekom drugom univerzitetu.
 - Da li je Srbija na dobrom putu da se priključi predviđenom trendu ne može se sa sigurnošću predvideti.

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Rezultati istraživanja sprovedenim na nešto više od 8000 studenata Univerziteta u Novom sadu pokazala su:
- Studenti su u maloj meri (24.2%) zainteresovani za mobilnost unutar naše zemlje.
- Značajno veći procenat studenata (41.7%) je zainteresovan za mobilnost na inostrani univerzitet.
- Kao preduslov mobilnost van granica naše zemlje trebalo bi da bude poznavanje engleskog jezika. Na pitanje da li mogu da pohađam nastavu i polažem ispite

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Kao preduslov mobilnost van granica naše zemlje trebalo bi da bude poznavanje engleskog jezika.
- Na pitanje da li mogu da pohađam nastavu i polažem ispite na engleskom jeziku, 37.7% studenta je potvrdno odgovorilo.
- U narednom periodu ovom segmentu je potrebno posvetiti znatno više pažnje.
- Mobilnost studenata, trebalo bi da donese i ekonomsku dobit našim visokoškolskim ustanovama.

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Studentske ankete
 - U Srbiji još uvek nisu razvijeni odgovarajući instrumenti za praćenje kvaliteta nastave.
 - Razlog je nedovoljno razumevanje postupka samovrednovanja jer se on još uvek na značajnom broju ustanova obavlja samo zato što je Zakon propisao obavezu, a ne zato što se ovim postupkom značajno mogu korigovati nedostaci i podići kvalitet.

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- U ovom izveštaju izneti su rezultate koji ukazuju na neke nedostake studentskih anketa koji se koriste u proceni nastavnog procesa.
- Prvi rezultati se odnose na stav studenata UNS.
- Više od trećine studenata (38.2%) smatra da ankete uopšte ne utiču na kvalitet nastave.
- Pozitivan odnos prema anketama ima svega 13.7% studenata, a isto ih se izjasnilo da ne može da proceni.
- Trećina studenata složila se sa tvrdnjom da ankete delimično utiču na kvalitet nastave.

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- U cilju analize primene studentskih anketa u toku oktobra 2011. prikupljeni su podaci sa 14 fakulteta Univerziteta u Novom Sadu putem upitnika.
- Pozivu su se odazvali svi fakulteti i dostavili kompletno popunjen upitnik.
- Osnovni rezultati se mogu ukratko predstaviti na sledeći način:

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Iz studentskih anketa se najčešće koristi samo podatak o oceni nastavnika.
- Nedostaje analiza faktora koja može da utiče na ocenu (obavezan/izborni predmet, posedovanje predznanja, stručni ili teorijski predmet...)
- Prisutan je veoma različit stav o značaju studentskih anketa. Sa jedne strane postoje fakulteti na kojima smatraju da ankete podižu kvalitet nastave.
- Sa druge strane, neki fakulteti su uočili negativan efekat studentskih anketa. .

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Da li nedovoljno kvalitetno preduniverzitetsko obrazovanje utiče na kvalitet univerzitetskog obrazovanja?
- Dobijeni rezultati pokazuju da se čak 58.48% nastavnika na Univerzitetu u Novom Sadu složilo sa tvrdnjom da kvalitet studenata opada iz godine u godinu.
- Ovakvi rezultati ukazuju na već ranije pomenutu činjenicu, da univerziteti moraju preuzeti puno jači, ali i odgovorniji uticaj na preduniverzitetsko obrazovanje.

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Sa tvrdnjom „Kvalitet studenata na istom studijskom programu je veoma šarolik što je prepreka kvalitetnijem izvođenju nastave” složilo se 39.24% nastavnika.
- To ukazuje da trenutna organizacija nastave, veličine i sastav grupe nisu u dovoljnoj meri prilagođene potrebama kvalitetnije nastave.
- Trebalo bi, sa jedne strane, sistemski pristupiti definisanju instrumenata koji će na odgovarajući način pratiti kvalitet nastave, a sa druge strane, ojačati vezu između preduniverzitetskog i univerzitetskog obrazovanja.

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Ishodi učenja
 - Evropski okvir kvalifikacija se, pre svega, zasniva na ishodima učenja.
 - Ishodi učenja značajni su za priznavanje visokoškolskih isprava i perioda studija.
 - Iz tog razloga, suštinsko pitanje koje se postavlja svršenom studentu više neće biti „šta je sve bilo potrebno da naučiš da bi stekao diplomu?“ nego „šta možeš da radiš sada kada si stekao diplomu?“.

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Studenti moraju postati aktivni učesnici ovog procesa.
- Rezultati dobijeni u okviru istraživanja koliko studenti poznaju Bolonjski proces ne daju osnovu za veliki optimizam.
- Na pitanje „Da li znate šta je i čemu služi dodatak diplomi?“ čak 39.4% studenta je odgovorilo **ne**.
- Ako se tome doda i 21.3% studenata koji su rekli da nedovoljno znaju dolazi se do zaključka da preko 60% studenata nije upoznato sa značajem dodatka diplomi.

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

- Sa druge strane, interesantno je pogledati rezultate dobijene na osnovu upitnika koji su popunile 104 ustanove u visokom obrazovanju.

Da li su ESPB bodovi studijskih programa visokog obrazovanja u vašoj ustanovi povezani sa ishodima procesa učenja?	broj ustanova	procenat
Ne	11	12%
U nekoliko (< 5%) programa	1	1%
U nekim (5-<50 %) programima	8	8%
U većini (>50-<100 %) programa	13	14%
U svim programima	61	65%

Tabela 15. Povezanost ESPB sa ishodima procesa učenja, izvor 4

4.4 Procena studentske participacije u Bolonjskom procesu

Odgovori koji ulivaju optimizam su dobijeni u vezi sa ESPB bodovima.

Većina ustanova je pristupila analizi i korekcijama ESPB bodova.

To ukazuje da su i zaposleni i studenti prihvatili koncept ESPB kao meru opterećenja studenata u nastavnom procesu.

Veliki broj ustanova je nakon akreditacije pristupio praćenju vrednosti ESPB i kroz postupak samovrednovanja ispravio nelogičnosti.

4.1

- Razvoj metoda za kreiranje anketa i upitnika i definisanje indikatora za merenje rezultata

Partnerske institucije uključene: UNS, UNI, SUNP, ADSAS, US, SUS, NCHE, SAB, UKG, UM, TUC, UNIUD, UMB, MSU, SUB, MoE

4.1 Prikaz postojećih metoda

- Definisavanje ESPB za određeni predmet treba da bude realna procena potrebnog opterećenja prosečnog studenta u cilju ispunjavanja unapred definisanih ishoda učenja.
- U praksi, uopšteno gledajući, postoje dva pristupa:
 - odozgo na dole (Top – Down) i
 - odozdo na gore (Bottom-Up).
- Top-Down je najlakši način i zahteva da ukupan broj od 60 ESP bodova za jednu školsku godinu treba da bude realno dodeljen svakom predmetu.

4.1 Prikaz postojećih metoda

- Bottom - Up je teži način i zahteva da se sve vreme sabira koje student provede radeći neki posao u vezi sa određenom predmetom.
- Postoje neke preporuke da je dobro da se počne sa top-down pristupom i nakon toga, svake godine, nakon završetka predmeta, da se fino podešava sa Bottom-Up pristupom.
- Sa alatom realizovanim u ovom istraživanju studenti mogu da se na objektivan način žale na broj ESP bodova na nekom predmetu.

4.1 Prikaz postojećih metoda

- Za merenje opterećenja studenata nastavnim procesom ovde je prikazano nekoliko metoda koje se koriste na univerzitetima u Srbiji i okolini.
- Evaluacija ESP bodova na Univerzitetu u Mariboru
 - Evaluacija ESP bodova na Univerzitetu u Mariboru se radi na redovnoj osnovi već više od 4 godine i to na svake 2 godine.
 - Univerzitet zahteva da se evaluacija obavi od strane studenata pre ulaska na sledeću godinu.
 - Akcije nakon evaluacije, na osnovu prikupljenih rezultata su definisane, ali se ne sprovode svaki put.

4.1 Prikaz postojećih metoda

- Evaluacija ESP bodova na Univerzitetu u Beogradu
 - Na Univerzitetu u Beogradu se primenjuje više metoda za evaluaciju opterećenja studenta ali ni jedna nije obavezna pa se prepušta studentima odnosno studentskim parlamentima da ih sprovode po slobodnom izboru.
 - Veoma uspešne evaluacije se vrše na Tehnološko metalurškom fakultetu gde je student Vladimir Smuđa godinama razvijao svoj metod.
 - Primenjuju se sledeći načini:
 - metoda fokus grupe I
 - metoda analize sadržaja.

4.1 Prikaz postojećih metoda

- Evaluacija ESP bodova na Univerzitetu u Beogradu
- Metoda fokus grupe je najbrža metoda. Studenti retroaktivno popunjavaju tabelu opterećenja nakon polaganja ispita i veoma se brzo dobijaju rezultati.
- Ova metoda daje samo približne rezultate ali je prilično dobra za procene iz prve ruke.

4.1 Prikaz postojećih metoda

- Evaluacija ESP bodova na Univerzitetu u Beogradu
- Metoda analize sadržaja je veoma verodostojna metoda. Podrazumeva proračun opterećenja od strane lica kompetentnog za realnu procenu istog (nastavnik za nastavnika u okviru predmeta).
- Ovaj metod je više primenljiv na fakultetima društvenih nauka jer se bazira na obimu strana udžbenika koje treba student da savlada a potrebno je i da bude više nastavnika za isti predmet.

4.1 Prikaz postojećih metoda

- Evaluacija ESP bodova na Visokoj tehničkoj školi Tehnikum u Beču
 - U okviru primene sistema ESP bodova koji je na ovoj instituciji započeo od 2005. godine razvijen je poseban ECTS barometar.
 - On može da pomogne:
 - studentima za poboljšanje organizacije faze učenja,
 - predavačima za poboljšanje tajminga zadatka, i
 - direktoru za poboljšanje koordinacije kurseva u cilju maksimiziranja ishoda učenja u budućnosti.

4.1 Razvoj instrumenta za merenje opterećenja studenata

- Da bi se uporedilo stvarno opterećenje studenata svim obavezama u okviru predmeta sa nominalnim brojem ESPB bodova, razvijena je odgovarajuća metoda i sprovedena je pilot studija.
- Veličina uzorka pilot studije je bila 30% studentske populacije u jednom studijskom programu na jednoj godini.

4.1 Razvoj instrumenta za merenje opterećenja studenata

- Odabrani metod istraživanja je vođenje dnevnika rada.
- Po ovom metodu, najprikladniji način za merenje opterećenja studenata je da svaki student beleži vreme provedeno po obavezama za svaki predmet, na nedeljnoj osnovi.
- Dnevnik se ispunjava od početka kursa do konačnog polaganja ispita.

4.1 Razvoj instrumenta za merenje opterećenja studenata

- Dnevnik treba da sadrži sledeće informacije:
 - naziv studijskog programa,
 - godinu studija i
 - kod (šifru) studenta koji učestvuje u istraživanju.
- U kolonama su predstavljeni predmeti, u datoj godini, sa određenim brojem ESPB kredita, koji su specifični za svaki predmet, dok redovi predstavljaju dane u nedelji kako je pokazano na slici

Zapisnik dnevnih aktivnosti vezanih za pojedinačne predmete u letnjem semestru školske 2010/2011 godine

	Predmet 1	Predmet 2	Predmet 3	Predmet 4	Predmet 5	Predmet 6
Ponedjeljak 14. februar 2011						
Utorak 15. februar 2011						
Sreda 16. februar 2011						
Četvrtak 17. februar 2011						
Petak 18. februar 2011						
Subota 19. februar 2011						
Nedjelja 20. februar 2011						

Prilikom popunjavanja dnevnika potrebno je za svaki predmet napisati aktivnosti koje su u toku dana obavljane, u odgovarajući kvadratić. Upis vršiti slobodno, npr. predavanja 2h, kopiranje 15 min., itd. Ukoliko u toku jednog dana nije bilo nikakvih aktivnosti, kvadratić ostaviti prazan.

Prilikom popunjavanja dnevnika u obzir treba uzeti sledeće aktivnosti:

1. vreme provedeno na predavanjima i vežbama na fakultetu;
2. vreme potrošeno na pripremu za predavanja i vežbe;
3. vreme potrošeno na izradu seminarских radova, domaćih zadataka, uređivanja dnevnika vežbi i sličnih aktivnosti;
4. vreme potrošeno na konsultacije sa profesorima i asistentima;
5. vreme potrošeno na nabavku literature (boravak u biblioteci, kopiranje i slične aktivnosti);
6. vreme potrošeno za učenje radi polaganja testova, kolokvijuma, ispita, itd.
7. vreme potrošeno za polaganje testova, kolokvijuma, ispita, itd.

Komentar*:

*Upisati stvari koje nisu naznačene, a smatrane da su relevantne za dnevnik.

4.1 Razvoj instrumenta za merenje opterećenja studenata

- Cilj ovog načina prikupljanja podataka bio je da se izmeri nivo usaglašenosti (ili neusaglašenosti) stvarnog opterećenja studenata i unapred definisanih ESPB bodova za svaki predmet.
- Dnevnici su analizirani izračunavanjem proseka (aritmetička sredina) vremena provedenog od strane studenata na predavanjima i vežbama, za izradu seminara i konsultacije sa nastavnicima, učenje, polaganje ispita i drugih aktivnosti u vreme ispitivanja.

4.1 Razvoj instrumenta za merenje opterećenja studenata

- Računa se ukupno potrebno vreme aktivno potrošeno za savladavanje svih nastavnih obaveza po tom predmetu sve dok student ne položi taj predmet.
- Ukupno vreme provedeno od strane studenata je preračunato u ESP bodove tako što je deljeno sa, studijskim programom određenim, brojem ESP bodova.

4.1 Razvoj instrumenta za merenje opterećenja studenata

- Na osnovu toga se dobija realna, prosečna, vrednost ESPB za taj predmet a uprosečavanjem na nivou svih istraživanih predmeta, dobija se prosečna vrednost ESPB za ispitivani studijski program.
- Ako je više studijskih programa ispitivano u okviru jednog fakulteta može se dobiti prosečna slika na nivou datog fakulteta odnosno univerziteta.

4.1 Razvoj instrumenta za merenje opterećenja studenata

- Najveća prednost ove metode istraživanja bila je preciznost merenja, ali njena najveća slabost je dužina istraživanja, koja može da utiče na rasturanje uzorkovane veličine, kao i lošu evidenciju aktivnosti tokom vremena.
- To se, upravo, desilo sa pilot studijom. Nakon čitavog semestra posvećenog pilot studiji i još dva ispitna roka nakon semestra osipanje (prestanak beleženja aktivnosti) obuhvaćenih studenata je bilo toliko veliko da se nije moglo govoriti o statistički značajnom uzorku.

4.1 Razvoj instrumenta za merenje opterećenja studenata

- To je bio razlog da se osmisli nov način sprovođenja istraživanja a da se, pri tome, zadrže svi bitni elementi predloženog metoda.
- Za pravo istraživanje koje je sprovedeno na svim Univerzitetima učesnicima SIGMUS projekta a to su Univerziteti u Novom Sadu, Beogradu, Nišu i Kragujevcu, Državni univerzitet u Novom Pazaru i dva privatna univerziteta, Megatrend i Singidunum, pristupilo se izradi posebnih knjižica sa specijalno odštampanim anketnim listovima dovoljnim za ceo period istraživanja.

4.1 Razvoj instrumenta za merenje opterećenja studenata

- U knjižici su bili listovi predviđeni za 25 nedelja istraživanja.
- Pošlo se od toga da je za semestar dovoljno 15 listova, po jedan za svaku nedelju i da je dovoljno još dva ili tri roka (ukupno dodatnih 10 nedelja aktivnosti) da se istraživanje završi odnosno da učesnik u anketi položi ispit.
- Pretpostavka je da će ozbiljni studenti uspeti u dva ili tri roka da polože ispit a ako to nisu u stanju, onda značajno odstupaju od prosečnog studenta.
- **Na taj način je razvijen pogodan metod za ispitivanje opterećenosti studenata nastavnim procesom koji se može koristiti za reevaluaciju ESP bodova.**

4.1 Razvoj instrumenta za merenje opterećenja studenata

- Evaluacija ESP bodova na Univerzitetu Singidunum u Beogradu
- Na ovom univerzitetu je napravljen dodatni iskorak u odnosu na razvijenu metodu tako što je ona prevedena u elektronski oblik i pažljivo je praćeno sprovođenje evaluacije.
- Ovaj poboljšani metod su nazvali **eAgenda**.
- To je održiv i pouzdan metod, lak za diseminaciju koji omogućava:
 - on-line dostupnost,
 - ugodan korisnički interfejs,
 - poverljivost podataka (zaštićen studentski identitet)
 - analizu podataka i administraciju web sajta.

4.1 Razvoj instrumenta za merenje opterećenja studenata

- Evaluacija ESP bodova na Univerzitetu Singidunum u Beogradu
- Aplikacija je razvijena kao Open source technology (PHP, MySQL) i omogućava korišćenje studentskih računa koji su personalizovani i poverljivi.
- Pristup sajtu je na adresi: <http://eagenda.singidunum.ac.rs> . Na slici 3 je prikazan izgled portala eAgenda.

4.1 Razvoj instrumenta za merenje opterećenja studenata

- Evaluacija ESP bodova na Univerzitetu Singidunum u Beogradu

Dnevnik aktivnosti vezanih za pojedinačne predmete u letnjem semestru školske 2011/2012 godine

Korisnicko ime

Lozinka

Prijavi se

Prilikom popunjavanja dnevnika potrebno je da za svaki predmet unesete provedeno vreme (minute) posvećeno navedenim aktivnostima tokom dana.

Posle izbora nedelje i predmeta koji se nalaze u padajućem meniju vreme se upisuje u naznačene kvadratiće. Ako u toku dana nije bilo naznačenih aktivnosti kvadratić ostaje prazan.

Na dnu anketnog upitnika se nalazi opšta ocena aktivnosti u radnoj nedelji koja se ocenjuje brojem zvezdica i proizvoljnim komentarom.

Za sve informacije i za dodelu korisničkih imena i šifara za pristup portalu eAgenda, potrebno je da se obratite univerzitetskom parlamentu na mail parlament@singidunum.ac.rs

4.3 Detaljna analiza studentskog opterećenja

- Cilj je bio da se izvrši detaljna analiza studentskog opterećenja i uporede rezultati sa postojećim ESP bodovima.
- *Partnerske institucije uključene:* UNS, UBG, UNI, SUNP, US, SUS, SAB, UKG, UM.
- Rezultati za delove 4.1 i 4.3 radnog paketa 4 su odštampani u knjizi:

Istraživanje opterećenja studenata

nastavnim procesom na univerzitetima Srbije

koja je podeljena partnerima.

4.3 Detaljna analiza studentskog opterećenja

- Osnovni problem istraživanja je bio da se ispita u kojoj meri dodeljen broj ESPB bodova nekom predmetu odgovara realnom opterećenju studenta u toku semestra na tom predmetu.
- U istraživanju je učestvovalo 7 univerziteta sa 22 fakulteta.
- Ispitano je realno opterećenje studenata za 28 studijskih programa, odnosno 272 predmeta.
- Uložen je napor da se izaberu prosečni studenti, oni koji dolaze na predavanja i rade sve potrebne aktivnosti.

4.3 Detaljna analiza studentskog opterećenja

- Alat korišćen za istraživanje je Dnevnik aktivnosti vezanih za pojedinačne predmete.
- Studenti šest univerziteta su preko predstavnika studentskih organizacija, koji su bili zaduženi i obučeni za sprovođenje istraživanja, zamoljeni da vode dnevnik aktivnosti za sve predmete u jednom semestru.
- Prilikom popunjavanja dnevnika za svaki predmet je bilo potrebno napisati aktivnosti u vezi sa tim predmetom koje su obavljane u toku dana.

4.3 Detaljna analiza studentskog opterećenja

- Ukupno je prikupljeno 546 dnevnika, od tog broja 32,6%, odnosno, 178 dnevnik su ocenjeni kao validni.
- Za svaki predmet izračunato je opterećenje u časovima na nivou semestra i taj broj je podeljen sa brojem ESPB bodova koji su dodeljeni tom predmetu.
- Kako ovo istraživanje nije imalo za cilj da “**ocrni**” ili **izdigne** pojedine univerzitete ili fakultete, na ovom mestu se daju podaci bez navođenja koji je koji univerzitet odnosno fakultet ili studijski program.

4.3 Detaljna analiza studentskog opterećenja

- Dobijene prosečne vrednosti opterećenja studenta za jedan ESP bod po univerzitetima su prikazane u tabeli:

Naziv univerziteta	Vrednost jednog ESPB u satima
Univerzitet 1	13,66
Univerzitet 2	17,64
Univerzitet 3	13,82
Univerzitet 4	16,30
Univerzitet 5	12,51
Univerzitet 6	11,55
Univerzitet 7	17,35

4.3 Detaljna analiza studentskog opterećenja

- Dobijena prosečna vrednost opterećenja studenta za jedan ESP bod za 272 ispitana predmeta je **14,85** sati, umesto predloženih **25 do 30** sati.
- Raspodela izračunate vrednosti opterećenja studenta za jedan ESP bod u satima po programima data je u tabeli

Vrednost jednog ESPB u satima	Broj programa	Broj predmeta %
20-30	4	14,29
15-20	7	25,00
10-15	14	50,00
Ispod10	3	10,71
Ukupno	28	100,00

4.3 Detaljna analiza studentskog opterećenja

- Raspodela izračunate vrednosti opterećenja studenta za jedan ESP bod u satima po predmetima data je u tabeli :

Vrednost jednog ESPB u satima	Broj predmeta	Broj predmeta %
Preko 30	9	3,30
25-30	11	4,04
20-25	26	9,55
15-20	67	24,63
10-15	98	35,29
5-10	63	23,16
Ukupno	272	100,00

4.3 Detaljna analiza studentskog opterećenja

- Dobijeni rezultati ukazuju na problem realnog određivanja vrednosti ESPB za konkretne predmete pri akreditaciji studijskih programa,
- Problem je dodeljivanje neopravdano velikog broja ESPB kod većine ispitanih predmeta jer samo 7,34% od 272 ispitana predmeta zadovoljavaju predviđeni kriterijum vrednosti jednog ESPB od 25 i više sati.

4.3 Detaljna analiza studentskog opterećenja

- Nominalne i realne vrednosti opterećenja studenata u satima rada i broja ESP bodova na nivou srpskog univerzitetskog obrazovanja su date u tabeli:

	po akademskoj godini	po semestru
Planirano opterećenje studenta	1500 - 1800	750 - 900
Realno opterećenje studenta u Srbiji u satima rada	891	445,5
Nominalna vrednost ESP bodova	60	30
Realni broj ESP bodova	32	16

4.3 Detaljna analiza studentskog opterećenja

- Samo 11 od 272 ispitana predmeta ispunjava kriterijum da vrednost opterećenja za jedan ESP bod bude u rasponu od 25 do 30 sati rada.
- Najčešći razlog zbog koga se studenti bune, a to je da je opterećenje veće nego što nosi dodeljeni broj ESP bodova, je uočen kod 9 predmeta od 272 ispitana predmeta.

4.3 Detaljna analiza studentskog opterećenja

- Najveće odstupanje u smeru preteranog opterećenja je uočeno kod predmeta broj 3 na studijskom programu 8 Univerziteta 2 gde je dobijena vrednost opterećenja za jedan ESP bod čak **56,25** sati.
- Najmanje opterećenje je ustanovljeno u iznosu od samo **2,83** sata na predmetu 3 studijskog programa 1 Univerziteta 3.
- Pored toga, još nekoliko predmeta je imalo vrednosti opterećenja nešto veće od 3 sata rada.

4.3 Detaljna analiza studentskog opterećenja

- Ma koliko sumnjali da je ovo posledica i neadekvatno popunjenih dnevnika rada, iz brojnosti ovakvih rezultata uočenih na različitim univerzitetima nameće se opšti zaključak da postoji veoma veliki problem sa nedovoljnim radom studenata koji ih ipak dovodi do osvajanja ESP bodova.
- Odnos najmanjeg i najvećeg opterećenja za jedan ESP bod je čak 1 prema 20 što je **nedopustivo u jedinstvenom obrazovnom prostoru jedne države.**

4.3 Detaljna analiza studentskog opterećenja

- Od ispitanih 28 studijskih programa, najveći broj studijskih programa (14) je u rasponu od 10 do 15 sati rada za jedan ESP bod dok su samo 4 studijska programa u rasponu od 20 do 30 sati rada po jednom ESP bodu što bi se još nekako i moglo smatrati prihvatljivim.
- Međutim, striktno gledano, samo 2 studijska programa (Univerzitet 2, fakultet 7, studijski programi 7 i 9), od 28 istraživanih, imaju odgovarajuće određeno opterećenje za 1 ESP bod.

4.3 Detaljna analiza studentskog opterećenja

- Prosečna vrednost jednog ESPB na privatnim univerzitetima u Srbiji koji su učestvovali u istraživanju je 14,18 sati, dok je ista vrednost za državne univerzitete koji su učestvovali u istraživanju 15,06 sati, što ne ukazuje na značajnu razliku.
- U odgovorima je uočljiva neočekivano velika razlika u procenama studenata u odnosu na predmete, studijske programe, kao i fakultete i univerzitete u kojima je sprovedeno istraživanje.
- Uočava se da je na pojedinim fakultetima manji raspon u procenama nego na nekim drugim fakultetima (gde raspon ide i do odnosa 5:1).

4.3 Detaljna analiza studentskog opterećenja

- Problem adekvatnosti uzorka potrebama istraživanja, uz sav trud organizatora, je nedovoljno istražen: da li su odgovarali najaktivniji studenti koji dolaze na nastavu ili na nastavu dolaze različite kategorije studenata?
- Bez obzira na sagledane probleme, smatramo da je od izuzetnog značaja početi sa komunikacijom o ključnim pitanjima za razvoj kompleksnog univerzitetskog prostora.
- Uključivanje studenata u definisanje pravila ponašanja bi sigurno doprinelo povećanju njihove odgovornosti za procese i rezultate i olakšalo rad nastavnicima.

4.3 Detaljna analiza studentskog opterećenja

- Svakako da nije moguće jednim istraživanjem, ma kako ozbiljno bilo planirano, odgovoriti na brojna pitanja koja se svakodnevno nameću u nastavnom procesu.
- Cilj ovog Istraživanje je za **da započne dijalog** o problemima evaluacije ESPB i pokuša da osvetli moguće pravce njihovih rešavanja.
- Nadamo se da će produbljeno sagledavanje sistema bodovanja otvoriti i druge probleme čije rešenje bi doprinelo uspešnijem sistemu univerzitetskog obrazovanja.